

Б.О. БАРАНОВСЬКИЙ¹, І.М. ЛОЗА²

¹ Дніпропетровський національний університет
пров. Науковий, 13, Дніпропетровськ, 49050, Україна
oris_baranovski@mail.ru

² Дніпропетровський державний аграрний університет
вул. Ворошилова, 25, Дніпропетровськ, 49600, Україна
irinaloza@hotmail.com

DELPHINIUM SERGII WISSJUL. (RANUNCULACEAE) — НОВИЙ ВИД ДЛЯ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Ключові слова: *Delphinium sergii*, *рідкісний вид*, *Донецька височина*, *Миколаївська обл.*

Delphinium sergii Wissjul. (*Ranunculaceae*) на території України має вузький ареал у межах Донецької височини. Трапляється на галявинах, у чагарниках, по вапнякових схилах [9, 4]. Загальне поширення — Нижній Дон, Передкавказзя й Кавказ. У флорі України відомий з декількох місцезнаходжень у Лісостепу (Донецька та Луганська області) [11]. Занесений до Червоної книги України у 1996 р. у статусі третьої категорії.

У Донецькому ботанічному саду зростає як первинна культура, дає самосів, має тенденцію до розселення [3]. Рекомендований для подальшого розведення в культурі й розповсюдження як декоративний.

Вперше на території Правобережної України *D. sergii* знайдено 3 червня 1998 р. в урочищі Василева Пасіка між селами Трикрати й Актове Вознесенського р-ну Миколаївської обл. у штучно насадженій діброві під час дослідження флори та рослинності РЛП «Актове» при підготовці наукового обґрунтування створення філіалу РЛП «Гранітно-степове Побужжя» [1].

У 1998 р. були обстежені долини та прилеглі до них ділянки нижньої частини лівобережної притоки Південного Бугу р. Мертвоводу та її притоки — р. Арбузинки. Долини цих річок лише 1—2 км завширшки. Згідно з фізико-географічним районуванням України [10], досліджена територія належить до південних відрогів Придніпровської височини Вознесенського р-ну Степової області Правобережно-Дніпровської північно-степової провінції Північної степової підзони Степової зони. За геоботанічним районуванням України вона відноситься до Вознесенсько-Новобузького району Бузько-Дніпровського округу смуги різнотравно-типчаково-ковилових степів Причорноморської (Понтичної) степової провінції Європейсько-Азіатської степової області.

Долина Мертвоводу при впадінні в неї Арбузинки являє собою каньйоноподібну ділянку з глибокими ерозійними врізами. Неоднорідність географічних умов долини визначає різноманітність флори та фауни.

Район дослідження знаходиться на межі переходу від байрачного степу (хвилястого плато, розділеного балками та долинами) до власне степу. Зо-

Рис. 1. Ареал розповсюдження *Delphinium sergii* Wissjul.: 1 — місцезнаходження за літературними даними; 2 — нове місцезнаходження

Fig. 1. Area of *Delphinium sergii* Wissjul.: 1 — habitats after literature data; 2 — new habitat

нальна природна рослинність (різнотравно-типчаково-ковиловий степ) тут практично не збереглася. Близько 78 % займає рілля, 8 % — пасовища, 2 % — це штучні лісонасадження та чагарники, 0,5 % — луки та болота. Степова рослинність у трансформованому стані залишилась на схилах річкових долин та балок. Але на гранітних відслоненнях збереглася значна кількість видів петрофільного комплексу, у тому числі — рідкісних та зникаючих [5, 9].

Тут на порівняно невеликій території (1232 га) протягом одного сезону ми знайшли понад 300 видів судинних рослин, зокрема *Dianthus hypanticus* Andr. з Європейського Червоного списку [6], занесених до Червоної книги України *Astragalus dasyanthus* Pall., *Pulsatilla nigricans* Storch., *Salvinia natans* (L.) All., *Stipa capillata* L., *S. lessingiana* Trin. et Rupr., *Tulipa quercetorum* Klok. et Zoz. [12], а також ряд рідкісних для регіону видів.

У розширеній (до 2 км) долині Арбузинки розташоване урочище Лабіринт, а в прилеглій до долин Мертвоводу та Арбузинки балці — урочище Василева Пасіка. Ці урочища є байрачними дібровами, що знаходяться на південній межі поширення байрачних лісів [1]. У середині XVIII ст. деревна рослинність тут була практично знищена й відновлена наприкінці XIX ст. відомим лісівником В.П. Скоржинським.

Урочище Василева Пасіка розташоване поблизу с. Трикрати Вознесенського р-ну Миколаївської обл. Має довжину 16 км, площа водозбірного басейну становить близько 70 км². Ґрунти чорноземно-лучні (у тальвегу біля

Рис. 2. Загальний вигляд *Delphinium sergii* Wissjul. (за [3])

Fig. 2. General view of *Delphinium sergii* Wissjul. [3]

річки замінюються на лучно-болотні), не мають ознак засолення. Основну площу урочища (300 га) займає штучна діброва, у північній частині — ясенева, у південній — чорнокленова.

У цих дібровах деревний ярус складається з *Quercus robur* L. заввишки 16–20 м та *Fraxinus excelsior* L. — 14–16 м. Чагарниковий ярус представлений *A. tataricum* L., *Ulmus minor* Mill., підростом *F. excelsior* L., а також *Sambucus nigra* L., *Swida sanguinea* (L.) Opiz., *Crataegus fallacina* Klokov., *Ligustrum vulgare* L. У трав'яному ярусі домінують *Urtica dioica* L., *Galium aparine* L., *Chelidonium majus* L., *Geum urbanum* L. По тальвегу балки на берегах струмка трапляються *Salix alba* L., *Populus nigra* L., *P. tremula* L., *Alnus glutinosa* (L.) P. Gaerth., *Salix triandra* L., *Acer campestre* L., *A. platanoides* L., *Tilia cordata* Mill., *Robinia pseudo-acacia* L., *Gleditsia triacanthos* L., *Coryllus avellana* L. На узліссях зростають *Prunus spinosa* L., *Pyrus communis* L., *Malus sylvestris* Mill., *Cotinus corygria* Scop.

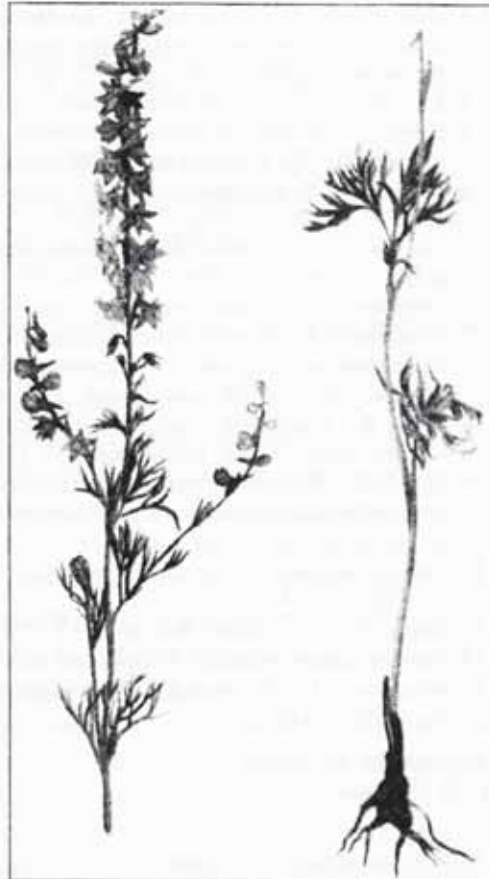
Цікавим є також знаходження тут двох екземплярів *Quercus robur* віком понад 200 років (рештки колишньої байрачної діброви).

Дві особини *D. sergii* було знайдено у південній частині урочища у штучній чорнокленовій діброві (один екземпляр гербаризовано). Рослини мали добре розвинену кореневу систему і сягали 70 см заввишки. Така знахідка підвищує наукову цінність досліджених урочищ.

Охорона рідкісних видів на цій території до останнього часу не була забезпечена, проте зараз територія при впадінні р. Арбузинки в р. Мертвод разом з урочищами Василева Пасіка й Лабіринт увійшла до складу регіонального ландшафтного парку «Гранітно-степове Побужжя».

Дане місцезнаходження являє собою локалітет, віддалений від основного ареалу виду. Назви видів подані згідно зі зведенням [13].

Гербарний екземпляр *D. sergii* передано до Національного гербарію Інституту ботаніки НАН України (КВ).

1. Барсов В.О., Барановський Б.О., Бондаренко Л.В. та ін. Характеристика природних комплексів регіонального ландшафтного парку Актове // Вісн. Дніпроп. ун-ту. Біологія. Екологія. — 2000. — Вип. 8. — С. 70—76.
2. Бельгард А.Л. Степное лесоведение. — М., 1971. — 336 с.
3. Бурда Р.І. Дельфіній Сергія. *Delphinium sergii* Wissjul. Червона книга України. Рослинний світ. — К.: Наук. думка, 1996. — С. 50.
4. Вісюліна О.Д. Родина жовтецеві — *Ranunculaceae* Juss. // Флора УРСР. — К.: Вид-во АН УРСР, 1953. — 5. — С. 54—55.
5. Деркач О.М. Доповнення до флори Правобережного Степу України // Укр. ботан. журн. — 1990. — 47, № 6. — С. 84—85.
6. *Определитель* высших растений Украины. — Киев: Наук. думка, 1987. — 545 с.
7. Петрунь Ф.Е. Новые и неиспользованные в науке материалы о южной границе лесов Правобережья Украины. Междуречье Южный Буг—Днепр // Тр. Одес. гос. ун-та. — Одесса, 1962. — 152, вып. 9. — С. 107—121.
8. Собко В.Г. Ендемічні та реліктові елементи флори гранітних відслонень Придніпровської височини // Укр. ботан. журн. — 1972. — 29, № 5. — С. 624—630.
9. Собко В.Г. Флора гранитных обнажений и примыкающих к ним песков на Приднепровской возвышенности и в Центральном Полесье: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. — К., 1973. — 25 с.
10. *Физико-географическое* районирование Украинской ССР. — Киев: Изд-во Киев. ун-та, 1968. — 684 с.
11. *Флора* УССР. — Киев: Вид-во АН УРСР, 1953. — Т. 5. — С. 54—55.
12. *Червона книга* України. Рослинний світ. — К.: Наук. думка, 1996. — 602 с.
13. Mosyakin S.L., Fedorochuk M.M. Vascular plants of Ukraine. Nomenclatural checklist. — К., 1999. — 346 с.

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 17.02.2005

Б.А. Барановский¹, И.М. Лоза²

¹ Днепропетровский национальный университет

² Днепропетровский государственный аграрный университет

DELPHINIUM SERGII WISSJUL. (RANUNCULACEAE) — НОВЫЙ ВИД ДЛЯ ПРАВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЫ

Описано новое для Правобережья Украины местонахождение *Delphinium sergii* Wissjul. — эндемика востока Украины, низовья Дона и Предкавказья.

B.A. Baranovsky¹, I.M. Loza²

¹ Dnepropetrovsk National University

² Dnepropetrovsk State Agrarian University

DELPHINIUM SERGII WISSJUL. (RANUNCULACEAE) IS A NEW SPECIE FOR UKRAINIAN PRAVOBEREZHYE

The new locality for *Delphinium sergii* Wissjul. has described, and, being disjunctively distributed in the Donetsk District (Ukraine), Predkavkazye and Don's estuary territories. The *Delphinium sergii* Wissjul. firstly has been found in Dneper Pravoberejye flora.